

بیانیه‌ی چارچوب

نهادی گذار ایران

طرح مجلس مهستان

نسخه‌ی بازنگری شده ۰.۲

چارچوبی جامع، عملیاتی و مبتنی بر تجربه‌ی جهانی

برای مدیریت دوران گذار به دموکراسی

اسفند ۱۴۰۴ / فوریه‌ی ۲۰۲۶

یادداشت ناشر

این سند زنده است و به روزرسانی خواهد شد. تمام اعداد، نسبت‌ها، آستانه‌ها و زمان‌بندی‌های مشخصی که در این سند ذکر می‌شوند **پیشنهادی برای بحث و شروع گفتگو هستند**. تصمیم نهایی درباره‌ی آینده‌ی ایران فقط و فقط با **مردم ایران** است.

Version 2.0 — February 2026

Mehestan Assembly Framework Declaration

فهرست مطالب

پیشگفتار

«نه تعجل و بی‌عملی و یا ترس از تغییر کارساز است، نه شتاب و هیجان و احساساتی شدن. برای داشتن ایرانی آزاد، آباد، متکثر و چندصدایی، باید فرایند گذار را هرچه بیشتر و بهتر مهندسی کرد.»

ایران در مقطعی تاریخی قرار دارد که تصمیمات امروز، سرنوشت نسل‌های آینده را رقم خواهد زد. تجربه‌ی جهانی – از تونس و آفریقای جنوبی تا اسپانیا و لهستان و شیلی، و همچنین ضدالگوهایمانند لیبی، مصر و عراق – نشان داده است که **کیفیت طراحی نهادی دوران گذار** بیش از هر عامل دیگری تعیین‌کننده‌ی سرنوشت نظام سیاسی آینده است.

این سند، بیانیه‌ای پایان‌یافته نیست بلکه **آغاز یک گفتگو** است. نقد، تکمیل و چکش‌کاری آن از سوی همه‌ی ایرانیان نه‌تنها خوشایند که ضروری است.

مقدمه و اصول راهنما

۱.۱ مقدمه

ایران در مقطعی تاریخی قرار دارد که تصمیمات امروز، سرنوشت نسل‌های آینده را رقم خواهد زد. نه تعلل و بی‌عملی و یا ترس از تغییر کارساز است، نه شتاب و هیجان و احساساتی شدن و یا تمامیت‌خواهی و مصادره‌ی جنبش به نفع فرد یا گروهی خاص.

خشم و خشونت و عمل‌گرایی سریع و انقلابی تا مقطع عبور از جمهوری اسلامی و اطمینان از بازگشت‌ناپذیر بودن آن قابل درک و شاید ضروری باشد – هرچند که هنوز نباید مصداق خشونت کور و یا خارج از اندازه باشد – ولی فراتر از آن، قطعاً و طبیعتاً مانع ساختن و همکاری و همدلی مردمی خواهد بود.

جدول ۱.۱: نمونه‌های موفق و ناموفق گذار دموکراتیک

کشور	الگوی موفق	درس کلیدی
تونس	مجلس مؤسسان منتخب	نهاد واحد با مشروعیت
آفریقای جنوبی	دو قانون اساسی	گذار مرحله‌بندی‌شده
اسپانیا	پیمان‌های مونکلوآ	اجماع اقتصادی
لهستان	میز مذاکره	گفتگوی ساختارمند
لیبی	—	نبود نهاد واحد = فاجعه
مصر	—	نظامیان به‌عنوان ضامن = شکست
عراق	—	انحلال کامل نهادها = هرج و مرج

۲.۱ اصول راهنمای طراحی نظام نهادی گذار

۱.۲.۱ اصل اول: ترکیب دموکراسی مستقیم و تخصص‌گرایی

اصل اول

هر تصمیم سیاسی دو بُعد دارد: بُعد واقعیت و بُعد ارزش. هنر حکمرانی خوب در دوران گذار، جدا کردن و سپس ترکیب درست این دو بُعد است.

• **بُعد واقعیت و تخصص:** داده‌ها، حقایق علمی-تجربی، تحلیل‌های فنی، پیامدهای اقتصادی، حقوقی و اجتماعی هر تصمیم. این بُعد از تکنوکرات‌ها، متخصصان، مراکز پژوهشی و مشاوران دریافت می‌شود.

• **بُعد ارزش و خواست ملی:** تمایلات، ارزش‌ها، آرزوها، ترجیحات و حق تعیین سرنوشت مردم. این بُعد فقط و فقط از طریق مراجعه‌ی مستقیم به آرای مردم قابل تعیین است.

مبنای نظری: این تفکیک ریشه در اندیشه‌ی David Hume (تفکیک «هست» از «باید»)، Jürgen Habermas (دموکراسی مشورتی)، و Philip Pettit (جمهوری خواهی و آزادی به‌مثابه عدم سلطه) دارد.

تجربه‌ی جهانی – ترکیب تخصص و دموکراسی

- **ایرلند (۲۰۱۶-۲۰۱۹):** مجمع شهروندان (Citizens' Assembly) ترکیبی از شهروندان عادی (انتخاب تصادفی) و متخصصان بود. نتیجه: اصلاحات قانون اساسی که از طریق رفراندوم تأیید شد.
- **فرانسه (۲۰۱۹-۲۰۲۰):** کنوانسیون شهروندی اقلیم – ۱۵۰ شهروند تصادفی با کمک

متخصصان اقلیمی، پیشنهاداتی تدوین کردند.

- **آفریقای جنوبی:** فرایند تدوین قانون اساسی ۱۹۹۶ شامل مشاوره‌ی عمومی گسترده (بیش از ۲ میلیون نظر مردمی) به علاوه کمیته‌های فنی تخصصی.

۲.۲.۱ اصل دوم: نمایندگی نسبتی

اصل دوم

در جامعه‌ای به تنوع و تکثر ایران، هیچ صدایی نباید نشنیده بماند.

سیستم انتخاباتی نسبی-فهرستی تضمین می‌کند که ترکیب مجلس مهستان آینده‌ی واقعی جامعه‌ی ایران باشد. تجربه‌ی جهانی (Lijphart, 1999؛ Reynolds, 2011) نشان داده که سیستم‌های نسبی در جوامع متکثر:

- نمایندگی عادلانه‌تر اقلیت‌ها را تضمین می‌کنند
- ائتلاف‌سازی و مذاکره را تشویق می‌کنند
- ریسک انحصار قدرت توسط یک گروه را کاهش می‌دهند
- مشارکت سیاسی را افزایش می‌دهند

۳.۲.۱ اصل سوم: قانون اساسی‌گرایی دو مرحله‌ای

اصل سوم

خلأ قانونی خطرناک‌ترین تهدید دوران گذار است.

مدل دو قانون اساسی (موقت + نهایی) – بر اساس تجربه‌ی موفق آفریقای جنوبی – تضمین می‌کند که از روز اول چارچوب حقوقی وجود داشته باشد.

۴.۲.۱ اصل چهارم: اصلاح نه تخریب

درس حیاتی از عراق

تجربه‌ی عراق نشان داد: انحلال کامل نهادها = فاجعه. ساختارهای اداری، نظامی و خدماتی کشور با رهبری جدید و اصلاح‌شده حفظ می‌شوند. فقط ساختارهای ایدئولوژیک و عاملان جنایات کنار گذاشته می‌شوند.

۵.۲.۱ اصول پنجم و ششم: شفافیت و فراگیری

اصول پنجم و ششم

- **اصل پنجم:** تمام جلسات مجلس مهستان علنی خواهد بود. تمام تصمیمات مستند و عمومی خواهند شد. نهادهای نظارتی مستقل از ابتدا تشکیل خواهند شد.
- **اصل ششم:** هیچ گروه، قوم، جنسیت، مذهب یا ایدئولوژی از فرایند گذار حذف نخواهد شد. اصول بنیادین حقوق بشر **غیرقابل نقض** هستند.

مجلس مهستان: ساختار و مأموریت

یادداشت مهم درباره‌ی اعداد

تمام اعداد، نسبت‌ها، آستانه‌ها و زمان‌بندی‌های مشخصی که در این سند ذکر می‌شوند (مانند ۳۰۰ نماینده، ۳٪ آستانه، ۱۰۰،۰۰۰ امضا، ۲ ماه مهلت) **پیشنهادی** برای بحث و شروع گفتگو هستند، نه مقادیر ثابت.

۱.۲ فرایند انتخابات و تشکیل مجلس

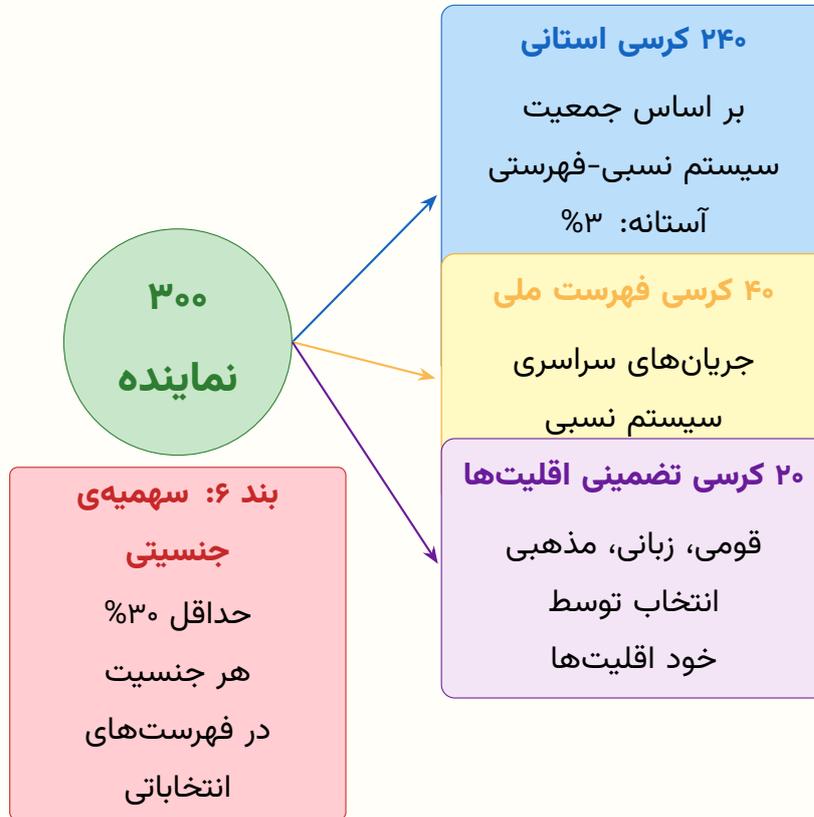
بند ۱. جریان‌ها و ائتلاف‌هایی به شکل خودجوش باید شکل گرفته و برای عضویت در این نهاد ملی گذار، اعضای را در کل کشور (یا منطقه‌ی مورد نظر خود) به شکل فهرست کاندیداهای مورد تأیید معرفی کنند. **هر جریانی که فهرست ملی معرفی می‌کند، موظف است پیش‌نویس قانون اساسی موقت پیشنهادی خود را نیز منتشر کند.**

بند ۲. پس از آغاز دوره‌ی گذار، فرایند ثبت‌نام و تبلیغات رسمی‌تر آغاز می‌شود. ثبت‌نام رسمی در وب‌سایت وزارت کشور و سایر پایگاه‌های اطلاع‌رسانی عمومی منعکس خواهد شد.

بند ۳. اجرای انتخابات به شکل **غیرمتمرکز** توسط فرمانداری‌ها و شهرداری‌ها با کمک مدارس و آموزش و پرورش صورت خواهد گرفت.

بند ۴. پس از شمارش آرا و تأیید نتایج، ظرف یک هفته مجلس مهستان دوران گذار تشکیل خواهد شد.

۲.۲ ترکیب مجلس مهستان

بند ۵. مجلس مهستان متشکل از ۳۰۰ نماینده خواهد بود:

- ۲۴۰ کرسی استانی: بر اساس جمعیت هر استان با سیستم نسبی-فهرستی. آستانه‌ی ورود: ۳%
- ۴۰ کرسی فهرست ملی: برای جریان‌هایی که فهرست سراسری دارند. آستانه‌ی ورود: ۵%
- ۲۰ کرسی تضمینی اقلیت‌ها: انتخاب توسط خود اقلیت‌ها

بند ۶. رعایت حداقل ۳۰% تنوع جنسیتی در فهرست‌های انتخاباتی الزامی است.

۳.۲ هیأت رئیسه و کمیسیون‌های تخصصی

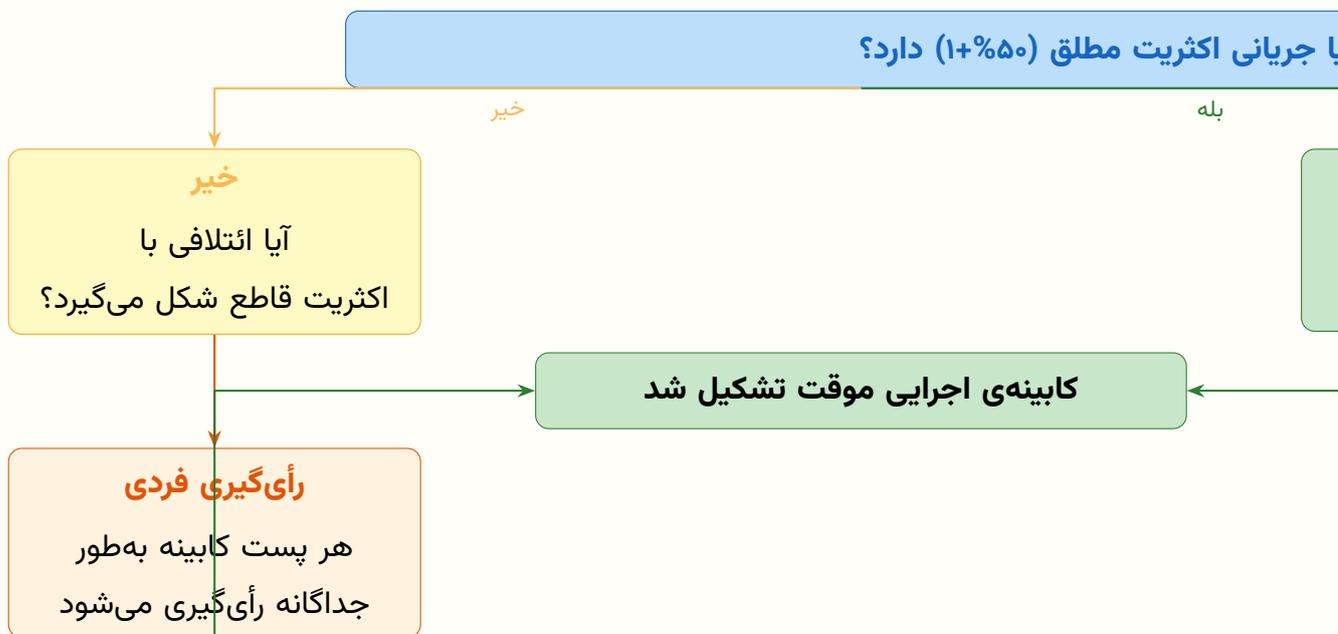
بند ۷. اگر جریانی با فهرست واحد سراسری به اکثریت مطلق (۵۰٪+۱) برسد، ریاست جلسه‌ی اول را بر عهده خواهد داشت. در غیر این صورت، **ریاست سنی** تعیین‌کننده خواهد بود.

بند ۸. مجلس مهستان بلافاصله کمیسیون‌های تخصصی دائمی زیر را تشکیل خواهد داد:

کمیسیون‌های تخصصی مجلس مهستان

- کمیسیون قانون اساسی موقت
- کمیسیون عدالت انتقالی و حقوق بشر
- کمیسیون اصلاح بخش امنیتی و نظامی
- کمیسیون اصلاح قضایی و حقوقی
- کمیسیون اقتصاد و بودجه
- کمیسیون آموزش، علم و فرهنگ
- کمیسیون سیاست خارجی و روابط بین‌الملل
- کمیسیون حقوق اقلیت‌ها و تنوع قومی-زبانی
- کمیسیون محیط زیست و منابع طبیعی
- کمیسیون حقوق زنان و برابری جنسیتی
- کمیسیون رسانه و حقوق دیجیتال

۴.۲ تشکیل کابینه‌ی اجرایی موقت

بند ۱۲. کابینه به مجلس مهستان پاسخ‌گو است:

- رأی اعتماد اولیه: ۵۰٪+۱ نمایندگان
- استیضاح و برکناری: ۷۵٪ آرای نمایندگان
- تعویض فردی وزرا: ۳/۲ آرا

مأموریت‌های ویژه و نهادسازی

۱.۳ قانون اساسی موقت

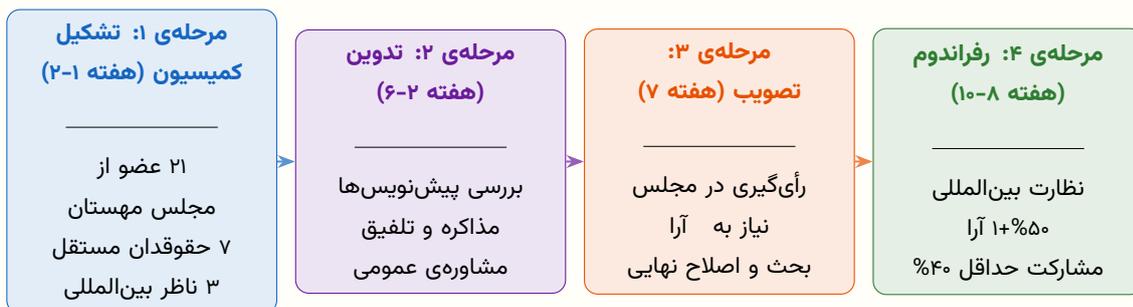
بند ۱۴. مجلس مهستان موظف است ظرف حداکثر ۲ ماه پس از تشکیل:

۱.۱۴. کمیسیون ویژه‌ی قانون اساسی موقت را تشکیل دهد

۲.۱۴. پیش‌نویس‌های جریان‌ها را بررسی و ترکیب کند

۳.۱۴. متن واحد را با تصویب ۳/۲ مجلس نهایی کند

۴.۱۴. متن را به **رفراندوم عمومی** بگذارد (۵۰٪+، مشارکت حداقل ۴۰٪)

محتوای الزامی قانون اساسی موقت

- اصول بنیادین غیرقابل‌تغییر
- ساختار نهادهای گذار
- منشور حقوق شهروندی

- چارچوب عدالت انتقالی
- مسیر رسیدن به قانون اساسی نهایی

۲.۳ عدالت انتقالی

بند ۱۸. مجلس مهستان در اسرع وقت و حداکثر ظرف ۳ ماه طرح جامع عدالت انتقالی را تدوین خواهد کرد. مجلس بر اساس مشاوره‌ی عمومی و تخصصی، یکی از مدل‌های شناخته‌شده را انتخاب خواهد کرد.

۳.۳ سایر نهادهای دوران گذار

جدول ۱.۳: نهادهای تخصصی دوران گذار

نهاد	مأموریت اصلی
شورای قضایی انتقالی	تصفیه‌ی دستگاه قضایی، بازبینی قوانین، تشکیل دادگاه‌های ویژه
فرماندهی نظامی-انتظامی موقت	مدیریت نیروهای نظامی و انتظامی تحت نظارت مجلس
کمیسیون اصلاح بخش امنیتی	غربال‌گری، انحلال نهادهای سرکوب، ادغام نیروها
کمیسیون حقیقت‌یابی	مستندسازی جنایات ۴۵ ساله، ثبت شهادت‌ها
هیأت نظارت بر انتخابات	نظارت مستقل بر تمام رأی‌گیری‌ها و رفراندوم‌ها
آمبودزمان	رسیدگی به شکایات شهروندان از نهادهای دولتی
کمیسیون ملی رسانه‌ها	تبدیل صداوسیما به رسانه‌ی عمومی، تضمین آزادی مطبوعات
شورای اقتصادی دوران گذار	مشاوره و طراحی سیاست‌های اقتصادی
مرکز تحقیقات مجلس	بازوی تکنوکراتیک، گزارش‌های فنی-تخصصی

اولویتهای تقنینی و خط زمانی

۱.۴ اولویتهای فاز اول (۱۰۰ روز اول)

۱.۱.۴ اقدامات فوری – هفتهی اول

فرمانهای اضطراری

اقدامات زیر بلافاصله پس از تشکیل مجلس و بدون نیاز به فرایند قانون‌گذاری عادی، به صورت فرمان اضطراری (با رأی اکثریت ساده) صادر خواهند شد.

جدول ۱.۴: ۱۰ فرمان اضطراری هفته‌ی اول

ردیف اقدام	دلیل فوریت
۱ آزادی فوری تمام زندانیان سیاسی و عقیدتی	حق بنیادین؛ نمادین
۲ لغو حجاب اجباری و قوانین کنترل پوشش	تبعیض؛ نماد سرکوب
۳ رفع کامل فیلترینگ و سانسور اینترنت	حق اطلاعات
۴ تعلیق مجازات اعدام	حق حیات
۵ آزادی فعالیت احزاب، اتحادیه‌ها و تشکل‌ها	آزادی تجمع
۶ ممنوعیت بازداشت بدون حکم قضایی	دادرسی عادلانه
۷ لغو محاکم انقلاب و دادگاه‌های ویژه	استقلال قضایی
۸ حق بازگشت آزادانه‌ی تبعیدیان	حق شهروندی
۹ مسدودسازی حساب‌های مشکوک نهادهای حکومتی	حفاظت از اموال
۱۰ حفاظت از اسناد نهادهای امنیتی	عدالت انتقالی

۲.۱.۴ اولویت‌های تقنینی هفته‌های ۱ تا ۱۴

اولویت بالا – هفته‌ی ۱ تا ۴

قانون آزادی مطبوعات و رسانه‌ها	قانون تشکیل احزاب و تشکل‌های مدنی
قانون اجتماعات و تظاهرات	قانون موقت مدیریت بحران اقتصادی
قانون شفافیت مالی مقامات	لغو قوانین تبعیض‌آمیز علیه زنان
قانون حمایت از حقوق اقلیت‌ها	قانون موقت حفاظت از داده‌های شخصی

اولویت متوسط – هفته‌ی ۴ تا ۸

قانون عدالت انتقالی	قانون تشکیل کمیسیون حقیقت‌یابی
قانون اصلاح بخش امنیتی	قانون موقت استقلال قوه‌ی قضاییه
قانون استقلال بانک مرکزی	قانون حسابرسی ملی

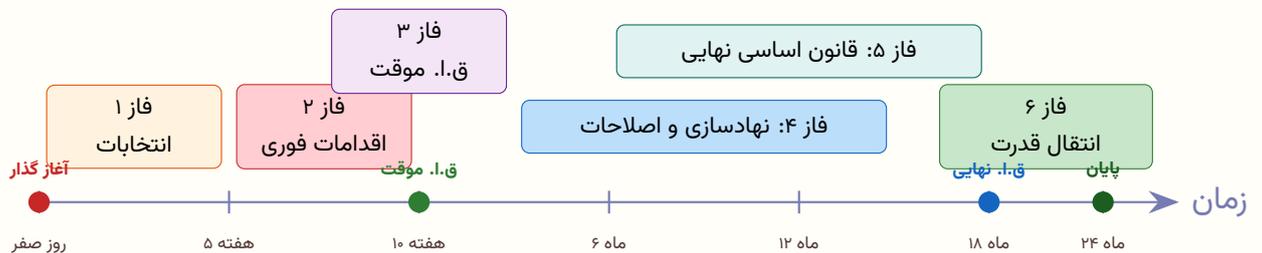
اولویت عادی – هفته‌ی ۸ تا ۱۴

قانون جامع محیط زیست	قانون اصلاح نظام آموزشی
قانون خصوصی‌سازی شفاف	قانون سرمایه‌گذاری خارجی
قانون تشکیل مجلس مؤسسان	الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی

۲.۴ خط زمانی جامع گذار

یادداشت مهم

تمام زمان‌بندی‌ها نسبی هستند و از روز صفر (آغاز رسمی گذار) محاسبه می‌شوند. تاریخ دقیق آغاز گذار از پیش قابل تعیین نیست.

جدول ۲.۴: خلاصه‌ی فازهای گذار

فاز	زمان (نسبی)	مأموریت اصلی
صفر	پیش از گذار	آمادگی، تدوین پیش‌نویس‌ها، ائتلاف‌سازی
۱	روز صفر تا هفته‌ی ۵	انتخابات و تشکیل مجلس مهستان
۲	هفته‌ی ۱-۸	فرمان‌های اضطراری، کابینه، مصوبات فوری
۳	هفته‌ی ۱-۱۰	قانون اساسی موقت + رفراندوم
۴	ماه ۳-۱۸	نهادسازی، عدالت انتقالی، اصلاحات امنیتی
۵	ماه ۶-۱۸	قانون اساسی نهایی + رفراندوم
۶	ماه ۱۸-۲۴ (+۶)	انتخابات نهایی، انتقال قدرت

اصول بنیادین غیرقابل نقض

بند ۳۵. مجلس مهستان و هیچ نهاد دوران گذار دیگری حق تعلیق یا نقض اصول زیر را ندارد. قانون اساسی نهایی نیز ملزم به رعایت این اصول خواهد بود:

منشور اصول بنیادین غیرقابل نقض

- حاکمیت مردم
- جدایی دین از دولت
- ابرابری همه‌ی شهروندان
- آزادی‌های بنیادین
- ممنوعیت مطلق شکنجه
- حق دادرسی عادلانه
- حقوق اقلیت‌ها
- حقوق زنان و برابری جنسیتی
- استقلال قضایی
- تمامیت ارضی و حق تعیین سرنوشت
- حاکمیت قانون
- عدالت نه انتقام
- آزادی اطلاعات
- تعهد به صلح

این اصول خطوط قرمز غیرقابل عبورند. هیچ فرد، نهاد یا اکثریتی حق نقض آن‌ها را ندارد.

تجربه‌ی جهانی: الگوها و درس‌ها

۱.۶ الگوهای موفق

۱.۱.۶ تونس (۲۰۱۱-۲۰۱۴)

تونس: نزدیک‌ترین الگو

شباهت‌ها با طرح مهستان:

- انتخاب مجلس مؤسسان ملی به‌عنوان نهاد محوری گذار
- تشکیل دولت تکنوکرات تحت نظارت مجلس
- استفاده از ائتلاف سه‌جانبه (ترویکا) برای مدیریت تکثرگرایانه

درس‌های آموخته:

- «چهارگانه‌ی گفتگوی ملی» از سقوط فرایند جلوگیری کرد
- عدم رسیدگی کافی به اصلاحات اقتصادی و امنیتی، زمینه‌ی بازگشت استبداد را فراهم کرد (قیس سعید، ۲۰۲۱)

۲.۱.۶ آفریقای جنوبی (۱۹۹۰-۱۹۹۶)

آفریقای جنوبی: مدل عدالت انتقالی

نکات کلیدی:

- مدل دو مرحله‌ای قانون اساسی (موقت ۱۹۹۳ + نهایی ۱۹۹۶)
- کمیسیون حقیقت و آشتی (TRC) با عفو مشروط
- ضمانت‌های حقوق اقلیت‌ها در قانون اساسی موقت

درس برای ایران

یک منشور اصول بنیادین غیرقابل‌نقض باید پیش از انتخابات مجلس مهستان تدوین شود تا فضای امن برای مذاکره ایجاد گردد.

۲.۶ نمونه‌های ناموفق – درس‌های منفی

جدول ۱.۶: چرا برخی گذارها شکست خوردند؟

کشور	مشکل اصلی	درس برای ایران
لیبی	عدم وجود نهاد مورد توافق؛ شوراهای رقیب	نهاد واحد گذار با مشروعیت انتخاباتی ضروری است
مصر	ارتش به‌عنوان «ضامن»؛ تقابل اسلامگرا-سکولار	استقلال نهاد گذار از نیروهای نظامی
عراق	اشغال خارجی؛ انحلال ارتش؛ محاصره	اصلاح نه تخریب؛ عدم انحلال کامل نهادها
یمن	گذار مصنوعی؛ بدون مشارکت عمومی	مشارکت واقعی مردم از طریق انتخابات